

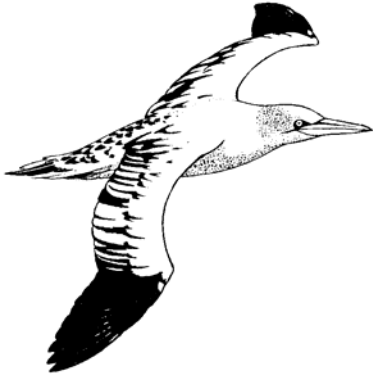
Nieuwsbrief NZG

3(3)

Nederlandse Zeevogelgroep
Dutch Seabird Group

ISSN: 1566-6778

Texel, oktober 2001

redactie Nieuwsbrief NZG: Mardik F. Leopold
p/a ALTERRA-DLO, Postbus 167, 1790 AD Den Burg, Texel
e-mail m.f.leopold@alterra.wag-ur.nl

Guido O. Keijl, Brederodestraat 16A
1901 HW Bakkum, e-mail guido@hetnet.nl

secretariaat NZG: De Houtmanstraat 46
1792 BC Oudeschild, Texel, e-mail ned.zeevogelgroep@planet.nl

Sterk gestuwde trek van Grote jagers *Stercorarius skua* bij Ameland en door het Marsdiep op 8 en 9 september 2001

Op zaterdag 8 en zondag 9 september 2001 zijn vanaf strandpaviljoen Ameland, ten noorden van Buren, tussen paal 15 en 16, langstrekkende zeevogels geteld, zaterdag van 07.15-10.00 uur en zondag van 07.15-10.30 uur. Op beide dagen trokken opmerkelijke aantallen grote jagers langs, respectievelijk 47 en 113 (gemiddeld 17 en 35 ex/uur). Er werden tevens 17 en 45 kleine jagers waargenomen (6 en 14 ex/uur). Alle waargenomen jagers vlogen in westelijke richting. De noordwestenwind was op beide dagen stormachtig, windkracht 8 B, met uitschieters tot 9 B. Ten opzichte van zaterdagochtend was het op zondagochtend relatief heilig als gevolg van 'spray'; bovendien dreven er regelmatig buien over zee. Desondanks werden op zondagochtend de grootste aantallen jagers geteld. Van alle waarnemingen is de groeps grootte bijgehouden, de vliegrichting en de afstand tot de kust in twee klassen ('dichtbij', gedefinieerd als de eerste 750 meter, en 'verder op zee').

Vrijwel alle grote jagers vlogen in een directe vlucht laag en schuin tegen de wind in. Verschillende malen hielden groepen die bij ontdekking boven het strand of de brandingszone vlogen een westnoordwestelijke koers aan, waardoor zij weer van het eiland wegvlogen. Vermoedelijk wilden de vogels zo hun koers corrigeren. De grote jagers bleven meestal in een horizontaal vlak, waarbij meerdere vogels achter elkaar in één lijn vlogen. De vleugelslag was zeer regelmatig. Ze keilden niet en lieten zich evenmin in golfdalen zakken, wat voor grote jagers een gebruikelijk beeld is; alleen bij stormachtige meewind vertonen grote jagers neiging tot keilen (mond. med. Steve Geelhoed). De grote jagers konden dan ook goed gevolgd worden. De kleine jagers hadden een grilliger en meer sternachtige vlucht en konden veel minder makkelijk worden ontdekt en gevolgd. We vermoeden daarom dat proportioneel meer kleine dan grote jagers zijn gemist. Dit verklaart echter maar een deel van de voor de kust uitzonderlijke aantalsverhouding van 72% grote ten op zichte van 28% kleine jagers.

Opvallend was dat in enkele gevallen de grote jagers tot een tiental meters omhoog vlogen, waarbij ze korte tijd met een langzame vleugelslag vol in de wind vlogen. Het leek alsof de vogels hoogte wonnen om over zee uit te kijken of zich anderszins te oriënteren. Met name de grote groepen vertoonden dit gedrag, onder andere de grootste groep van negen exemplaren. Hierbij viel de strakke groepstructuur tijdelijk uiteen. Na het hoogvliegen doken de vogels naar beneden en sloten weer als één groep in een lijn achter elkaar aan.

Meer dan 75 procent van alle waargenomen grote jagers vloog in groepen van twee of meer individuen, de meeste in duo's (36% van het totale aantal exemplaren, tabel 1). Het is duidelijk dat er sprake was van sterke stuwing van met name grote jagers. Naast de gekozen vliegrichting valt dit ook af te leiden uit de afwijkende groeps groottes dichtbij ten opzichte van verder op zee (33% van alle grote jagers werd dichtbij waargenomen).

Tabel 1. Relatie tussen groeps-grootte en afstand ('dichtbij' = ≤750 m, 'verder op zee' = >750 m) van grote jagers bij Ameland op 8 en 9 september 2001 vergeleken met groepen in het Marsdiep op 9 september.

groeps-grootte	Ameland dichtbij	Ameland verder op zee	Marsdiep
1	5	32	7
2	4	25	5
3	3	7	2
4	2	1	1
5	0	0	1
6	1	0	0
7	0	0	1
8	1	0	0
9	1	0	1
gem ± SD	3.1 ± 2.4	1.6 ± 0.7	2.7 ± 2.3

Het aantal op zondag op Ameland is uitzonderlijk groot en voor zover ons bekend een nieuw Nederlands dagrecord. Tot nu waren dagrecords van grote jagers eveneens op Ameland geteld (2 oktober 1977 77 exemplaren naar west in 9 uur (8,5 ex/uur) en 27 september 1987 72 exemplaren naar west in 8 uur (9 ex/uur); Camphuysen & van Dijk 1983, Platteeuw *et al.* 1994, Versluys *et al.* 1997). Het dagrecord op meerdere telposten langs de gehele kust was tot nu toe 16 september 1994 met 190 exemplaren (Bijlsma *et al.* 2001).

Waarnemingen op Texel en aan de Hollandse kust wijzen erop dat op 8 en 9 september vermoedelijk alleen aan de 'oost-west liggende' waddeneilanden zoals Ameland, en in de Waddenzee, sterke stuwing van grote jagers heeft plaatsgevonden. Zo werd bij Westerslag op Texel 's ochtends op 8 september in drie uur tijd geen enkele grote jager waargenomen. Ook op vijf telposten langs de Noord- en Zuid-Hollandse kust werden zeer bescheiden aantallen gezien (in totaal 21 exx). Alleen Westkapelle sprong er beide dagen positief uit met 33 (2.6 ex/uur) en 31 (5.2 ex/uur) grote jagers. Des te opvallender was het aantal van 48 dat aan de zuidkant van Texel door het Marsdiep trok (tussen 07.30-15.30 uur vanaf Den Helder waargenomen, 6 ex/uur), terwijl vijf kilometer zuidelijker, te Huisduinen, slechts vijf grote jagers werden gezien!. De groeps-grootte-verdeling in het Marsdiep was nog extremer dan op Ameland: maar liefst 85% van de exemplaren vloog in groepen van twee (21%) of meer vogels. Al deze vogels kwamen dus uit de Waddenzee en hielden een westelijke richting aan.

Grote jagers staan erom bekend dat ze de kustzone mijden; ze trekken 'zonder haast' over open zee door de Noordzee naar de zuidelijker overwinteringsgebieden (Camphuysen & Leopold 1994). In deze context is het interessant terug te komen op de uitzonderlijke getalsverhouding tussen grote en kleine jagers bij Ameland. Normaal ligt tijdens zeetrekkingen de verhouding vrijwel omgekeerd, namelijk 11% grote jagers en 89% kleine jagers (periode 1980-89, percentages aangepast met uitsluiting van de andere twee soorten jagers, Camphuysen & Leopold 1994). De op 8 en 9 september bij Ameland gevonden verhouding komt wel in de buurt van de verhouding zoals die op zee tijdens boottellingen wordt gevonden, namelijk 77% grote en 23% kleine jager (Camphuysen & Leopold 1994). Gezien de vliegrichting in het Marsdiep en het vlieggedrag bij Ameland in combinatie met het nagenoeg ontbreken van grote jagers langs de noord-zuid georiënteerde Hollandse kust (inclusief Texel) ging het hier vermoedelijk om sterk verdrifte vogels die zo gauw mogelijk weer de open zee probeerden op te zoeken.

Met dank aan Dirk Moerbeek voor het doorgeven van de waarnemingen in het Marsdiep en aan Steve Geelhoed voor suggesties en het overzicht van de gegevens van de andere telposten langs de Hollandse kust.

Literatuur

- Bijlsma R., F. Hustings & C.J. Camphuysen 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Camphuysen C.J. & M.F. Leopold 1994. Atlas of seabirds in the southern North Sea. IBN research report 94/6, NIOZ report 1994-8. Institute for Forestry and Nature Research, Dutch Seabird Group & Netherlands Institute for Sea Research, Texel.
- Camphuysen C.J. & J. van Dijk 1983. Zee- en kustvogels langs de Nederlandse kust, 1974-79. *Limosa* 56: 81-230.
- Platteeuw M., N.F. van der Ham & J.E. den Ouden. Zeetrekkingen in Nederland in de jaren tachtig. *Sula* 8 1/2 (*spec. iss.*): 1-203.
- Versluys M., R. Engelman, D. Blok & R. van der Wal 1997. Vogels van Ameland. Friese Pers Boekerij. Leeuwarden.

Martin Poot & Frank Engelen, p/a Dolomieten 8, 3524 VG Utrecht. mjimpoot@hetnet.nl

Nieuwe rubriek: meeuwenherkenning Als er één groep vogels recent door veel vogelaars onder de loep is genomen, dan is dit wel de groep van de grotere meeuwen. Enkele vogelaars zijn zeer bedreven geraakt in het vinden van bijzondere meeuwen temidden van groepen 'gewone' meeuwen, maar voor veel mensen blijft dit een lastige zaak. De redactie van de NZG Nieuwsbrief heeft Theo Muusse (zie: www.geocities.com/muussetov) bereid gevonden een serie 'bijzondere meeuwen' te gaan verzorgen, in iedere Nieuwsbrief één. Hieronder volgt deel 1: de adulte Pontische meeuw, een vogel die door nieuwe determinatie-artikelen zoals in Dutch Birding (13: 145-148, 1991), Limicola (9: 121-165, 1995) en British Birds (90: 25-62, 369-383, 1997) veel wordt gevonden. De Nieuwsbrief is in zwart-wit, de foto's van Theo in kleur. De hele serie wordt daarom ook op internet gezet, onder: <http://home.planet~camphuys|meeuwen.html>

Herkenning van adulte Pontische Meeuw *Larus cachinnans*

De Pontische meeuw komt oorspronkelijk uit zuid-oost Europa en Rusland, maar heeft zijn verspreidingsgebied recentelijk flink uitgebreid. Ook wordt deze soort steeds beter onderscheiden van de zilvermeeuw en dankzij fanatiek speuren in meeuwengroepen blijkt de Pontische meeuw een schaarse doortrekker en een zeldzame jaargast te zijn in Nederland. Tot 1988 was nooit een *cachinnans* in Nederland erkend; tegenwoordig kun je, vooral in het oosten van ons land soms kleine groepjes bij elkaar zien, bijvoorbeeld op grindgaten.

De meeste vogels die worden gezien zijn adult, terwijl dit kleed is toch niet het meest gemakkelijk herkenbare is. De best herkenbare vogels zijn de 1e jaars met hun spierwitte kop en vaak nieuwe egale bovendelen. Het best kan een vogel worden vergeleken met een zilvermeeuw, deze is het moeilijkst uit te sluiten, vooral ook door diens variatie. Het belangrijkste kenmerk bij adulte vogels is de jizz. Jizz is de indruk die een vogel geeft zonder naar details te kijken. De vogel moet iets donkerder zijn dan een zilvermeeuw, en een witte kop hebben (behalve in aug/ sept, dan hebben Pontische meeuwen een lichte nekstreping). Pontische meeuwen hebben een platte kop met een lang plat voorhoofd en een rond achterhoofd en een lange hals die met een hoek in de zware borst overgaat. Vergeleken met een zilvermeeuw is de snavel is langer en meer parallel-zijdig, met een relatief ondiepe hoek in de ondersnavel (de gonyshoek).. De poten zijn altijd opvallend lang, net als de uitgroeide vleugel. Vaak is ook het donkere oog opvallend.

Specifieke kenmerken

Heeft een meeuw de juiste jizz, een donkere rug en oog, let dan op de volgende kenmerken:

1. De snavel is langer en smaller dan bij zilvermeeuw, de gonys en gonyshoek zijn ondiep, de kleur is meer citroengeel en de snavel heeft een band of donkere vlek. → Alles wijst nog op *cachinnans*.
2. De poten zijn lang en anders, meer vleeskleurig rose (foto 1), en hebben soms een grijs waas of juist een gele-tint vergeleken met zilvermeeuw.
3. De handpennen kunnen zilvermeeuw uitsluiten. P6 tot P10 hebben erg weinig zwart. P10 (foto 2, onderzijde) heeft een witte top doordat de tip is verbonden met de *mirror*. De witte tong komt vanaf de basis ver naar boven, tot slechts enkele cm van de witte top. P9 (bovenzijde foto 1) heeft ook erg weinig zwart, een grote *mirror* en een ver naar boven reikende witte tong. Door de witte tongen (ook op p8, p7 en p6) heeft de vogel in vlucht erg weinig zwart in de handvleugel. Van onder gezien komt de vleugel zelfs erg wit over. P5 vertoont een ononderbroken zwart bandje.
4. In de winter vertoont *cachinnans* een spierwitte kop. In augustus en september is er lichte streping in de nek te zien (foto 1). De ogen zijn heel vaak duidelijk donker, zeker van een afstand, maar er zijn ook Pontische meeuwen met lichte ogen.
5. Vaak zijn de lange slanke vleugels opvallend. In zit hangen ze naar beneden, tot op de grond, in vlucht lijkt de vogel hierdoor soms zelfs even op een jan-van-gent.
6. De Pontische meeuw is een grote vogel (tot formaat grote mantelmeeuw), die vaak met uitgestrekte nek (die toch al lang is) en hangend achterlijf zeer on-zilvermeeuw-achtig overkomt.
7. Pontische meeuwen nemen bij dreigen of baltsen de *albatros-houding* aan, dit is met gespreide hangende vleugels en uitgestrekte nek. Hierbij laat hij een zwaardere roep (eens geleerd is altijd gunstig, zie bijv *Dutch Birding-site* met *sounds*) horen dan zilvermeeuw. Deze houding is op een vuilstort vaak een handig kenmerk.
8. Pontische meeuwen zijn snelle ruiers, waardoor ze op het aantal nieuwe handpennen of dekveren uit een groep zilvers kunnen worden gevist. De handpen-rui loopt soms zelfs meer dan 2 pennen voor.

Foto 2: Als je een staande vogel ziet kun je de onderkant van p10 zien. Deze heeft bij *cachinnans* erg weinig zwart door een ver oplopende witte tong vanaf de basis (=links op de foto) en een met de tip vergroeide grote witte *mirror*. Ook zie je de grote *mirror* van p9 door de witte top van p10 heen. En is de oude p8 nog zichtbaar, boven de top van p10. De ondervleugel heeft in vlucht dus erg weinig zwart.

Foto TOV Muisse

Sommige van bovenstaande kenmerken kan een zilvermeeuw ook vertonen, zoals een witte kop in de winter, een donker oog of witte tongen op p9 en p10. Daarom is het belangrijk om zoveel mogelijk kenmerken te zien en de roep te horen.

Foto 3.
Ad Pontische meeuw *L cachinnans cachinnans*
23 Augustus 2000, Boulogne, NW Frankrijk

Theodoor O V Muisse
Clara Mariahof 17 3311 NC Dordrecht
Theofiel1969@zonnet.nl

VERENIGINGSNIEUWS

Van het bestuur

Zoals aangekondigd in Nieuwsbrief 3(1) werd op 16 juni 2001 op Texel een NZG bestuurs- en ledenvergadering gehouden. Voor de ledenvergadering hebben we helaas niemand mogen verwelkomen. Suggesties over hoe we méér leden kunnen interesseren voor actieve betrokkenheid zijn welkom! Het bestuur zet de taken grotendeels voort in de huidige bezetting, dat wil zeggen Mardik Leopold als voorzitter, Yvonne Hermes als penningmeester, Jan Andries van Franeker als secretaris en Kees Camphuysen voor de Werkgroep NSO en redactie van *Atlantic Seabirds*. De invulling van de bestuursplaats van Werkgroep CvZ, nu nog Chris Winter, wordt nader bekeken, evenals die van Werkgroep Broedvogels (aftredend Eric Stienen). Kees Camphuysen neemt tijdelijk de functie van trekker van Werkgroep Offshore waar. SOVON-vertegenwoordiger Arend-Jan van Dijk heeft zijn plaats overgedragen aan Ben Koks. Steve Geelhoed (redactie *AS*) en Ico Hoogendoorn (archivaris CvZ) vervullen daarnaast eveneens belangrijke taken in de NZG.

Het jaarverslag 2000 werd goedgekeurd. De NZG heeft nog goede financiële reserves, maar de uitgaven voor *Atlantic Seabirds* en de Nieuwsbrief bedraen nu méér dan er aan contributies binnenkomt. Veel leden hebben hun contributie 2000 nog niet betaald. Herinneringen voor 2000 zijn meegestuurd met de acceptgiro voor 2001. Allen die dit aangaat wordt verzocht zo spoedig mogelijk hun contributie over te maken! De redactie van *Atlantic Seabirds* is keihard aan het werk en hoopt tegen het einde van het jaar weer op schema te liggen, zodat de bijgevoegde acceptgiro 2002 weer op een normaal moment in uw brievenbus zal vallen. *Atlantic Seabirds* zal met ingang van het jaar 2002 driemaal per jaar gaan verschijnen, uiteraard inclusief de vertrouwde Nieuwsbrief met actuele informatie. De redacties van *Atlantic Seabirds* en Nieuwsbrief houden zich aanbevolen voor manuscripten, mededelingen over zeevogels door eigen leden en over de eigen regio. Het lidmaatschap 2002 bedraagt voor leden in Nederland € 12,- en voor leden in het buitenland € 18,50.

Jan Andries van Franeker, secretaris NZG

Succesvolle NOU/NZG-zeevogeldag, gezamenlijk zeetrekten en bepreking CvZ problemen

Op 20 oktober was er op het NIOZ op Texel een openbare lezingendag over zeevogels in de Nederlandse wateren. De thuisblijvers hadden weer eens ongelijk, de aanwezigen werden getraceerd op bijzonder fraai beeld- en cijfermateriaal. Rond de dag waren twee zeetrek-ochtenden georganiseerd op Texel, waarbij op de zondag drie bruinvissen werden gezien. Omdat niet iedereen even vertrouwd is met de determinatie van deze soort, wordt iedereen aangemoedigd te surfen naar: <http://home.planet.nl/~camphuys/bruinvis.html>. Daar staat, met foto's uitgelegd wat je kunt zien en waar je op moet letten.

Op zondag werd vergaderd over de CvZ database. Er is nu een achterstand met het in de computer invoeren van de gegevens, die er toe leidt, dat allerlei analyses van de vaak zeer spannende gegevens stranden rond 1994. Mede geïnspireerd van de lezing door Kees Camphuysen over het olieslachtofferonderzoek, vond iedereen dat we met zijn allen moeten proberen om de achterstand weg te werken, om te komen tot een gemeenschappelijke (voor alle tellers toegankelijke!) computer-database. Voor zover wij konden nagaan, is de stand van zaken als volgt: op de posten op de Wadden en vele posten in Noord- en Zuid-Holland waar vroeger veel werd geteld, wordt nu nog slechts incidenteel geteld en ingevulde uurtotaal kaarten komen bij de archivaris, Ico Hoogendoorn, binnen (**Antw.nr. 817, 8200 WB Lelystad**). Op de 'grote' posten is de situatie verschillend: de tellers van Huisduinen zijn bij (kaarten bij Ico), en voeren hun gegevens zelf in vanaf 1 januari 2001 in de computer. HBZ heeft een achterstand, maar daar is de wil om met hulp van Kees en Ico deze weg te werken; Bloemendaal is bij, dankzij Steve; Noordwijk wordt aangepakt door Jelle cs; bij Katwijk wordt alleen gekeken, maar nooit meer een kaart ingevuld (zonde!); in Scheveningen wordt zoveel geteld, dat men het met de computer niet bij kan houden. Met hulp van het bestuur gaat men nu de achterstand te lijf, verdere hulp is welkom! Op de Maasvlakte en Westkapelle worden de verzamelde gegevens in de computer ingevoerd. Er komt zeer binnenkort een nieuw en gebruikersvriendelijker invoerprogramma beschikbaar, in Excel. Iedereen die meedoet krijgt volledige toegang tot de hele database, waardoor schrijven van verslagen, vergelijkingen met andere posten of met het verleden (was dit nu wel of geen topdag?) of de planning van een vergadering makkelijker wordt. We zullen de voortgang met zoveel mogelijk betrokkenen bespreken op **24 maart 2002, bij Jelle van Dijk:**

Jan Verwey Natuurcentrum, Weteringkade 27, Noordwijk Binnen, 12.00 uur. Een snelle blik in de database leert ons, dat er dan geen bijzondere zeetrek-bewegingen te verwachten zijn, dus we rekenen op een grote opkomst en bijdrage aan de discussie!

Mardik Leopold

Zeetrekellingen juli t/m september 2001

Gegevens voor dit overzicht zijn afkomstig van Scheveningen (Schev), Camperduin (Hbz) en Huisduinen (Huis), waar vrijwel dagelijks werd geteld, van Bloemendaal (Bloem), waar minder maar wel regelmatig werd geteld, en van Castricum (Cas). Ook is gebruik gemaakt van het internet, vooral voor Westkapelle (Weka).

Juli en augustus verliepen over het algemeen rustig. Waarnemingen van valse pijlstormvogels beperkten zich tot juli en augustus en tot de kust tussen Schev en Hbz. Op 19 juli vlogen te Hbz 11 noordse pijlstormvogels naar noord, opvallend genoeg met een zwakke zuidoostenwind. Het begin van een nieuw fenomeen? De volgende dag vloog een wenkbrauwwalbatros tussen jan-van-genten langs Vlieland, maar deze werd slechts door één waarnemers gezien (zie kader). Overtuigend genoeg voor de CDNA om deze soort aan de Nederlandse avifauna toe te kunnen voegen?

Ruitrek van bergeenden voltrok zich vrijwel onopgemerkt; beste dag was 9 juli met 628 N te Schev. Vanaf eind september kwam de najaarstrek van rotgans en eenden langzaam op gang, bijvoorbeeld 27 september 138 pijlstaarten Z te Schev. Hier werden regelmatig krombekstrandlopers gezien (max 24 Z op 8 aug). Behalve 100 tp, 151 Z overlopers op 18 aug te Schev werden geen grote aantallen steltlopers gemeld.

Noordwestenwinden leverden van 4 t/m 11 september een aantal dagen met grote aantallen zeevogels op. De eerste dagen was het voorkomen van zeevogels vrijwel beperkt tot de zuidelijke helft van het land. De laatste dag(en) verschoof het accent naar de noordelijker gelegen telposten. Noemenswaardige aantallen van grauwe pijl (max 47 op 9 sep) en vaal stormvogeltje (max 24 op 8 sep) werden uitsluitend te Weka gezien. Noordse pijlen werden mondjesmaat gezien met als beste dag 8 september (9 Z Weka).

De waarnemingen van noordse stormvogel laten een mooi plaatje zien. Tot de 8e passeerden maximaal tientallen vogels per telpost. De 9^e namen de aantallen toe: Weka 179 Z, Schev 70 Z, 286 N, Bloem 2 Z en 34 N, Cas 24 N en Ameland slechts 7 W. Op de 10^e werden enkele telpostrecords verbroken: Weka 1796 Z, Schev 52 Z en 194 N, Bloem 6 Z en 3794 N, Castricum 1402 N (2½ uur na 14.00 uur) en Hbz tot c. 14.00 uur 1002 N. Te Hbz passeerde de grote golf op de 11^e (4500 N), terwijl op de posten vanaf Cas naar het zuiden slechts nog slechts enkele tientallen noordse stormvogels werden gezien.

Grote jagers waren opvallend talrijk. Op Vlieland werd een recordaantal vastgesteld (zie elders in deze Nieuwsbrief) terwijl elders alleen te Weka noemenswaardig aantallen werden gezien. Te Weka passeerden de 10^e nog eens 56 grote jagers. Ook het voorkomen van kleinste jagers was vrijwel beperkt tot Weka: van 4 t/m 11 september werden er daar 14 gezien. Daarnaast waren er nog 7 te Schev, Bloem en Hbz. Kleine jagers waren relatief schaars; beste dag was 8 september (Weka > 72). Vorkstaartmeeuwen waren eveneens opvallend talrijk in het zuiden des lands. Van de ruim 40 vogels werden er 17 te Weka gezien. Op deze post vlogen op 5 september 2340 kleine mantelmeeuwen Z. Vier dagen later passeerden er bij Bloem 1758 Z. Op 30 september werden te Hbz al weer honderden grote mantels geteld.

Van het zoogdierenfront twee opmerkelijke waarnemingen: op 16 augustus een (vroeg) bruinvis en op 29 september een gewone dolfijn tp te Hbz.

Informatie van: F.Geldermans, S. Geelhoed, N. van der Ham, G. Keijl, G. Mensink, D. Moerbeek, M. Poot en R. Westerduijn. Leuke waarnemingen aub eens per kwartaal doorgeven aan Steve Geelhoed, Leon.Springerlaan 300, 2033 TH Haarlem, E-mail steve.geelhoed@planet.nl. Inge vulde uurkaarten opsturen naar CvZ-archief, antwoordnummer 817, 8200 WB Lelystad. Ingevoerde gegevens kunnen ook op flop worden ingestuurd, of per E-mail naar ico.hoogendoorn@planet.nl.
Steve Geelhoed, ZG-CvZ

Bericht op de Eurobirdnet-NL listserver (23/7/2001, zie: <http://listserv.surfnet.nl/archives/EBNNL.html>) en Dutch Birding 23(5): 310.

Zit ik afgelopen vrijdagochtend op een duintop op Vlieland over de zee te turen in de hoop een valse pijl te zien, gebeurt het onmogelijke. Na (onder andere) 193 jan van genten, minstens zoveel aalscholvers, een adulte zwartkopmeeuw, een kleine jager en een roodkeelduiker vliegt er in een groepje jan-van-genten een **wenkbrauwwalbatros** voorbij! Ik geloof mijn ogen werkelijk niet. Een wenkbrauwwalbatros! En niet kilometers ver weg, nee, gewoon op zo'n 400-500 m uit de kust in een kleine groep jan-van-genten. Oranjeachtige snavel, donkere oogstreek, geheel wit met uitzondering van staart, rug en bovenvleugels. Op de witte ondervleugel zag ik de kenmerkende zwarte voor- en achterrand. Rustig keilend van zijn ene op zijn andere zijde vervolgde hij zijn weg langs de kust naar het noordoosten, samen met de jan-van-genten, mij in mijn eentje trillend achterlatend op die duintop. Soms ben je blijkbaar toevallig op het juiste moment op de juiste plaats. Maar verdikke, waarom waren er niet meer mensen om hiervan mee te genieten. WAAR WAS IEDEREEN?! **Gerben Mensink**

MEDEDELINGEN

Circovirus in wilde vogels in Nederland

Sinds mei 2001 is in vogelopvangcentra in Nederland een verhoogde sterfte gerapporteerd onder meerdere vogelsoorten, waaronder meeuwen, kraaien en duiven. De vogels vertoonden onder andere coördinatiestoornissen, diarree en lusteloosheid. Er werden 54 dode vogels van 21 soorten aangeboden aan de Vakgroep Virologie, Erasmusuniversiteit (Rotterdam), voor ziektekundig en virologisch onderzoek. Een aantal virusziekten, waaronder influenza, pseudovogelpest en infectieuze bursitis, kon worden uitgesloten. De belangrijkste microscopische afwijking bij meerdere soorten was verschrompeling van lymfoïde organen (die deel uitmaken van het immuunsysteem). De aanwezigheid van een circovirusachtig micro-organisme werd vastgesteld op grond van electronenmicroscopisch onderzoek in twee soorten, te weten kokmeeuw en stadsduif. Bij scholekster en houtduif werden bij lichtmicroscopisch onderzoek afwijkingen gevonden die passen bij deze virusinfectie. Voorzover bekend is dit virus voor mensen (bijvoorbeeld stookolieslachtoffertellers, medewerkers van vogelopvangcentra) niet gevaarlijk.

Circovirusinfecties in vogels gaan gepaard met immunodeficiëntie, dat wil zeggen weerstandsvermindering, en kunnen een belangrijke oorzaak van sterfte zijn van (wilde) vogelpopulaties. Zo is het bekend dat ze ziekte veroorzaken bij kippen, papegaaien en duiven. In Nieuw-Zeeland is de infectie vastgesteld bij de kelpmeeuw *Larus dominicanus*. In Europa is circovirusinfectie echter alleen bekend van (tamme) duiven, niet van vrijlevende vogelsoorten. Kokmeeuw, houtduif, stadsduif en scholekster zouden dus nieuwe gastheren zijn voor deze infectie.

Verder onderzoek is in uitvoering om de onderlinge verwantschap van de gevonden circovirusachtige micro-organismen, de mate van verspreiding in verschillende vogelsoorten, en de betekenis van de infectie voor de waargenomen sterfte te vinden. Monsters van wilde vogels uit Zweden, waar in juni en juli verhoogde sterfte van voornamelijk zilvertmeeuwen is geconstateerd, worden ook onderzocht in samenwerking met de National Veterinary Institute in Uppsala. Ook in Nederland zijn zilver- en kleine mantelmeeuwen verzameld voor nader onderzoek. We houden u op de hoogte. Met dank aan alle mensen die vogelkarkassen hebben aangeleverd voor onderzoek, o.a. Kees Camphuysen, Arnold Gronert, Ben Koks, Hein Timmerman, en Gaatske Wiersma.

Thijs Kuiken, Ron Fouchier & Ab Osterhaus, Vakgroep Virologie, Erasmus Universiteit Rotterdam. Postbus 1738, 3000 DR Rotterdam [Vertaling gebaseerd op bericht in Promed mailpost van 17 augustus 2001]

Literatuur voor geïnteresseerden:

Twentyman C.M. *et al.* 1999. Circovirus-like infection in a southern black-backed gull (*Larus dominicanus*). *Avian Pathology* 28: 513-516.

Todd D 2000. Circoviruses: immunosuppressive threats to avian species: a review. *Avian Pathology* 29: 373-394.

Woods L.W. *et al.* 2000. Circovirus infection of nonpsittacine birds. *Journal of Avian Medicine and Surgery* 14: 154-163.

RECENTE PUBLICATIES

Dréan-Quénech'hdu S. le & L'Hostis M. 2001. Recherches mises en place sur les oiseaux mazoutés lors de naufrage de l'Erika. Service de parasitologie, zoologie appliquée/Centre de Soins et de sauvegarde, Ecole Nationale Vétérinaire de Nantes. Nantes, 70 pp.

Dit rapport bevat informatie over veerstructuur van olieslachtoffers, waarbij de structuur voor en na (pogingen tot) schoonwassen werd vergeleken. Het 'materiaal' was afkomstig van de ramp met de 'Erika'. Het rapport is geheel in het Frans en is op te vragen bij:

Sophie le Dréan-Quénech'hdu, 3 rue de la Janaie, 35520 Melesse; of bij: Monique L'Hostis: Service de parasitologie, zoologie appliquée/Centre de Soins et de sauvegarde, Ecole Nationale Vétérinaire de Nantes, Atlanpole Chantrerie, 44307 Nantes Cedex 03.

Kees Camphuysen

CONGRESSEN

Op de **Landelijke Dag** (SOVON/VB/NOU) op **zaterdag 1 december 2001** te Nijmegen; dit jaar samen met het Nederlands Centrum voor Natuuronderzoek, wil de NZG zich ook weer presenteren. Leden die willen helpen met het bemannen/vrouwen van de NZG-tafels wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met Jan Andries van Franeker (telefoon werk 0222 - 369 724, e-mail ned.zeevogelgroep@planet.nl). De dag wordt gehouden in Concertgebouw De Vereniging; Keizer Karelplein. Toegang vanaf 09:30 uur, opening 10:15 uur.

BIJZONDERE WAARNEMINGEN EN VONDSTEN: GERINGDE ZEEVOGELS

Gerevalideerd olieslachtoffer snelt na vrijlating meteen terug naar kolonie

Op 29 april 2001 werd op het Schotse eilandje Isle of May een parend stel zeekoeten bekeken omdat het wijfje een goed afleesbare ring om de poot had. Ook het mannetje bleek geringd te zijn, maar met een 'ongewone' (ronde) ring om de tibia. Alleen de eerste 5 nummers konden worden afgelezen: 61005. Omdat vermoed werd dat het hier om een Nederlandse ring ging ben ik benaderd om contact op te nemen met de Nederlandse vogelopvangcentra. Inderdaad bleken er in ons land zeekoeten te zijn losgelaten met zo'n nummer. Vanuit het opvangcentrum in Haarlem zijn door Roel Draijer 16 Zeekoeten vrijgelaten die in aanmerking komen (serie 61005529-61005548 waarvan drie ringen bij andere soorten werden aangebracht). De eerste vogels werden op 5 december 2000 gelost, de laatste op 20 maart 2001. In welke serie dan ook gelost, dit dier heeft er geen gras over laten groeien en bleek voldoende hersteld om zijn partner op de kolonie weer te beklimmen.

Kees Camphuysen, NZG/NSO, Ankerstraat 20, 1794 BJ Oosterend, Texel
met dank aan Mike Harris (Banchory) en Roel Draijer (Haarlem)

Opmerkelijke terugmelding van 'tamme' eider

Op 16 juni 1976 werd er bij het Posthuiswad op Vlieland een eidereend losgelaten. Deze was als pul aangetroffen en met de hand opgefokt. Bij het loslaten werd de eend (het was een vrouwtje) geringd. Ruim 24 jaar later, op 26 november 2000, werd dezelfde eidereend vers dood aangetroffen op ... Vlieland. Wat een plaatstrouw en wat een bijzondere terugmelding: over het algemeen is er iets mis met eenzame eendenpullen en zijn deze ten dode opgeschreven. Met de hand opgefokte eenden zijn te veel aan mensen gewend en 'zullen het wel niet redden in de vrije natuur', zo wordt doorgaans aangenomen. Deze taaie eider bewijst het tegendeel!

Guido Keijl

met dank aan Ronald Ruiter voor het onder onze aandacht brengen van deze bijzondere vondst

Overige ringterugmeldingen (met dank aan Gerrit Speek, Vogeltrekstation te Heteren)

Grote mantelmeeuw, Stavanger 389114, met blauwe kleurring en witte inscriptie JTY4, geringd op 22 juni 2001 als pul in Havren ytre, Mandal, zuidpuntje Noordwegen; dood gevonden op zuidpunt Texel op 24 september 2001 (Romke Kats). Uit het ring-werk in zuid Noorwegen is inmiddels gebleken dat de vogels hun broedgebied al vroeg (augustus) verlaten. De meeste worden teruggemeld uit de bekende meeuwenplekken Le Portel (F) en Dungeness (GB) (email ringer: Nils Helge Lorentzen). In de maag van deze werden gehoorsteentjes van minimaal twee possen aangetroffen. Pos komt op Texel niet voor, dus waren de vissen waarschijnlijk afkomstig uit het IJsselmeer of uit de Waddenzee waar ze via de spuisluizen ook massaal in terecht komen. Eerder werd pos ook gevonden in dode roodkeelduiker uit de Waddenzee en in een middelste jager op Texel: veel zoetwatervissen die via de spuisluizen in het zoute water terecht komen eindigen dus in vogelmagen!

Noordse stormvogel, Reykjavik 328621. Geringd als na 2ekj op 24 april 1996 op het eiland Haimaey, IJsland. Vers dood gevonden op 28 februari 1999 op de afsluitdijk.

Stormmeeuw, Arnhem 3411615. Geringd als 2ekj op 11 januari 1986 in Surhuisterveen door T. Hiemstra. Dood gevonden op 12 juni 2000 in Galkino, Kaluga, Russische Federatie. Afgelegde afstand 1950km.

Kokmeeuw, Arnhem 3129942. Geringd als na 2ekj op 11 mei 1972 op Vlieland door NIOZ ringers. Als minmaal 30-jarige gevangen (en weer losgelaten) door René. Oosterhuis op Griend op 28 april 2000.

Geelpootmeeuw, *Larus michahellis michahellis*, Bologna C0064815. Ge(kleur)ringd als pul op 25 mei 1995 in Valle Cavanata, Italië. Afgelezen door Peter de Boer op 12 juli 1997 op de Punt van Reide, Groningen.

Zilvermeeuw (?), *Larus argentatus*, Bologna C 82614. Geringd als pul 21 mei 1997 op Sardinië. Dood gevonden op 5 sep 1999 via Alex Wieland (1203km) bij Terneuzen. NB: de *ringer* noemt deze meeuw een *argentatus*; dat lijkt ons stug, het zal toch ook wel een *michahellis* zijn!

Grote stern, London XX 85518. Geringd als pull op 18 juni 1970 op het eiland Coquet vlak boven Newcastle upon Tyne aan de Noordzee. Afgelezen met telescoop door René Oosterhuis op Griend op 29 mei 2000.

Noordse stern, Arnhem K 387200. Geringd als pul op 25 juni 1970 op Griend door Jan Veen. Net als bovenstaande grote stern 30 jaar later (!) afgelezen op Griend, door Frank Majoor op 17 juli 2000.

Alk, London M 24632. Geringd als pul op 4 juli 1977 op het eiland Canna, binnenste Hebriden, Schotland. Vers dood gevonden op 2 februari 2000 bij Bergen aan Zee op het strand.